

Kaivattu kokonaisuus Kiinan historiasta

Lauri Paltemaa:

Lyhyt johdatus Kiinan historiaan. Turun yliopisto.
282 s. ISBN 978-951-29-7157-2.

Turun yliopiston Aasian tutkimuslaitoksen professorin, Lauri Paltemaan kirjoittama, keväällä 2018 ilmestynyt *Lyhyt johdatus Kiinan historiaan* on oiva ja kaivattu lisä suomenkielisten Kiinan historiaa käsittelevien kirjojen joukkoon.

Kiinan historiaa käsitteleviä teoksia on ilmestynyt kuluneina vuosina suomeksi vain muutamia, mutta teokset ovat olleet poikkeuksetta hyvin korkealaatuisia. Paltemaan yhdessä Juha Vuoren kanssa kirjoittama *Kiinan kansantasavallan historia* (2012), esittelee nykyisen, vuonna 1949 perustetun kommunistisen Kiinan historiaa yksityiskohtaisesti, politiikan ja talouden ilmiöihin painottuen. Samaan aikakauteen sukeltaa myös vuonna 2016 ilmestynyt, Tiina Airaksisen, Elina Sinkkosen ja Minna Valjakan toimittama kokoelmateos *Enemmän kuin puoli taivasta*. Vaikka kirja ei ole suoranainen historiategos, se tarkastelee kiehtovalla tavalla kiinalaisen naisen yhteiskunnallista asemaa ja sen muutoksia Kiinan modernisaation myllerryksessä, 1800-luvulta nykypäivään.

Kiina-kirjallisuutemme sinologisinta ääripäätä ovat edustaneet puolestaan Matti Nojosen ja Jyrki Kallion käännökset kiinalaisen kirjallisuuden merkkiteoksista, kuten Nojosen käännös Sunzin *Sodankäynnin taidosta*, sekä Jyrki Kallion käännökset konfutselaisuuden tärkeimmästä oppikirjasta *Keskustelut* ja Kiinan klassisen kirjallisuuden antologiasta, *Guwen Guanzhi*. Varsinaisten käännösten rinnalla juoksevat tiheät alaviitteet sekä kirjojen kattavat johdantoluvut kuljettavat lukijansa syvälle teosten syntyhistorioiden yhteiskunnallisiin ja historiallisiin konteksteihin.

Yksityiskohtaisia täsmäteoksia on siis ilmestynyt suomeksi aivan mukavasti, mutta koko Kiinan historian pitkän, vuosituhantisen kaaren esittelevä teos on jäänyt toistaiseksi uupumaan. Ylipäätään ainoa suomen kielellä julkaistu kokonaisuus Kiinan keisariajan historiasta on löytynyt Tapio Huotarin ja Pertti Seppälän leisteoksesta *Kiinan kulttuuri: Lyhyt johdatus Kiinan*

historiaan paikkaa siten merkittävän aukon suomenkielisessä Kiinan historiaa käsittelevässä kirjallisuudessa. Se tarjoaa ensimmäisen kokonaisvaltaisen esityksen Kiinan historiasta, sen esikeisarillisen ajan alkuhämärästä aina modernin suurvalta-Kiinan nousuun saakka, selkeässä ja hyvin soljuvassa paketissa.

Lyhyenkin Kiinan historian kirjoittamisen haasteet ovat valtavat. Kiinalainen sivilisaatio on muhinut vuosituhansia omassa rauhassaan, vuoristojen ja autiomaiden eristämänä. Se on rakentanut kerros kerrokselta oman älyllisen ja kulttuurisen traditionsa, sekä hallinnollisen järjestelmänsä, jotka toimivat pitkään esimerkkeinä kaikille Itä-Aasian alueen valtioille. Valtavan mittakaavan vuoksi jokaisen Kiinan historiaa kirjoittavan onkin aloitettava kysymyksestä, mikä Kiina ylipäätään on. Mistä Kiinan historia alkaa ja mitä Kiinaan on kuulunut maantieteellisesti, kulttuurisesti ja poliittisesti, samalla muistaen, että nykyisen Kiinan alueella on sijainnut lukemattomia erilaisia valtiorakennelmia, joita ovat asuttaneet useat eri etniset ryhmät ja kansallisuudet.

Kommunistisen Kiinan virallinen, nationalistisesti orientoitunut historiankirjoitus on ratkaissut ongelman esittämällä Kiinan yhtenäisenä, yli 5000-vuotta vanhana valtiona, jota han-kiinalaiset ovat rauhanomaisesti hallinneet yhdessä vähemmistökansojen kanssa. Paltemaan kirjan lähtökohtana on, että Kiinaa tulisi yhtenäisen valtakunnan sijaan tarkastella enemmän omana, Euroopan kaltaisena kulttuurialueenaan, joka on ollut toisinaan keskusjohdetun keisarikunnan yhdistämänä, mutta miltei yhtä usein hajanaisena, rinnakkaisten kuningaskuntien ja valtioiden tilkkutäkinä.

Hajanaisesta ja sekavasta ulkokuorestaan huolimatta kiinalaisen kulttuurin ydin on säilyttänyt hämmästyttävän yhtenäisyyden läpi 1000-luvulta eaa. alkaen kirjoitetun historiansa. Kiinalaisessa poliittisessa kosmologiassa Kiinan koettiin olevan yhtä kuin koko maailma, kaikki taivaan alla, eikä käsitystä erityisestä Kiinan valtiosta päässyt syntymään. Tiukkojen valtiolisten rajojen sijaan kiinalaiset kokivat edustavansa sivilisaatiota maailman keskipisteessä, jota sivistymättömät barbaarit joka puolelta ympäröivät. Kiinan keisarit uskoivat olevansa koko taivaan alisen maailman johtajia ja isähahmoja, joilla oli ehdoton auktoriteetti, mutta myös moraalinen velvollisuus ylläpitää maailman vakautta ja sen asukkaiden hyvinvointia.

Keisarilliset hallitsijasuvut, dynastiat, nousivat ja romahtivat toinen toisensa jälkeen, mutta kiinalaisen sivilisaation ylivoimaisuutta painottava maailmankuva ja sitä tukeva konfutselainen filosofinen järjestelmä säilyttivät asemansa. Ne toimivat ikään kuin ideologisena liimana, joka turvasi Kiinan sivilisaation jatkuvuuden ja sitoi hyvin erilaisista lähtökohdista nousseet hallitsijahuoneet yhteiseen kiinalaiseen tietoisuuteen.

Paltemaan kirja tarttuu tähän Kiinan sivilisaation punaiseen lankaan ja käy Kiinan historiaa läpi kronologisesti, tärkeimpien dynastioiden kautta edeten. Kirja on jaettu dynastioiden valtakausien mukaan 11 lukuun, jotka esittelevät kunkin dynastian merkittävimmät poliittiset, taloudelliset ja yhteiskunnalliset kehityskulut. Poliittisessa kerronnassa nousevat esiin esimerkiksi vaikutusvaltaisimmat keisarit sekä keisarikunnan poliittisten instituutioiden kehitys, mutta myös Kiinan alueellisten painopisteiden muutokset; erityisesti laajeneminen Keltaisenjoen muodostamalta tasangolta valtavaksi imperiumiksi, joka ulottui Keski-Aasiasta Etelä-Kiinan merelle saakka.

Yhteiskunnallista elämää kuvaavissa alaluvuissa korostuvat puolestaan Kiinan historian monimuotoisuus ja dynastioiden tyypillisimmät kulttuuriset ominaispiirteet: Tang-dynastia (618–907) vapaamielisen kosmopolitanismin kulta-aikana, Song (960–1279) älyllisenä ja taloudellisenä ”renessanssina”, sekä Yuan- (1271–1368) ja Qing-dynastiat (1644–1911) mahtavina, mutta yhä ristiriitaisia tunteita herättävinä muukalaisdynastioina, joiden aikana valtaa pitivät ei-kiinalaiset mongolit ja mantšut.

Kirjan lukujen jakautuminen dynastioiden mukaan on toimiva, sillä myös kiinalainen historiankirjoitus hahmottaa ja viittaa menneisiin tapahtumiin nimenomaan dynastioiden kautta. Lisäksi lännessä tunnetut historialliset jaottelut (kuten antiikki, keskiaika ja uusi aika) istuvat huonosti Kiinaan, jonka kehitys kulki alueen eristyneisyyden vuoksi pitkälti omia latujaan. Vaikka Kenneth Pomeranzin kaltaiset tutkijat ovat osoittaneet idän ja lännen välisen globaalin kanssakäymisen olleen yllättävän vilkasta jo keskiajalta lähtien, tuli Kiina toden teolla mukaan nykymuotoiseen kansainväliseen järjestelmään ja sen historiaan vasta 1800-luvulla, kun läntiset suurvallat pakottivat sen avautumaan tykkiveneillään.

Toisaalta lännen ja Kiinan väliset kohtaamiset, sekä näiden maailmojen väliset erot ja samankaltaisuudet nousevat kirjassa usein käsittelyyn. Esimerkiksi Roo-

man valtakunta ja Kiinan ensimmäinen pitkäikäinen keisarillinen dynastia, Han-dynastia (206 eaa.–220 jaa.) olivat olemassa samoihin aikoihin, ja molemmat imperiumit romahtivat ajanlaskun ensimmäisillä vuosisadoilla ”barbaaristen” kansojen invaasion alle. Romahduksen jälkeen molemmat kulttuuripiirit ajautuivat sisäisen hajaannuksen ja kansainvaellusten aikakauteen, mutta toisin kuin Eurooppa, Kiina onnistui jo 500-luvulla yhdistymään uudelleen keskusjohdetuksi keisarikunnaksi. Valtaan nousee Tang-dynastian aikakautta pidetään yhtenä Kiinan suurimmista kultakausista, jolloin valtakunta oli taloudellisesti ja sotilaallisesti vahvimmillaan, mutta kukoisti myös kulttuurisesti.

Vaatimattomasta nimestään huolimatta *Lyhyt johdatus Kiinan historiaan* tarjoaa erinomaisen kattavan kokonaiskuvan Kiinan historian suurista linjoista ja keskeisimmistä aikakausista. Kirjan avulla jättiläismäisen sivilisaatiovaltion historiaan sukeltava voi muodostaa itselleen ikään kuin historiallisen selkärangan, jota vasten esimerkiksi Kallion ja Nojosen syväluotaavat käännösteokset löytävät paikkansa ja asettuvat laajempiin konteksteihinsa. Myös kirjan maltillisesti jaetut kirjallisuusviitteet ja lopusta löytyvä lähdeluettelo ohjailevat kiinnostunutta lukijaa syvemmälle nykyaikaisen Kiinatutkimuksen maailmaan.

Paltemaan kirjan kaltaiselle johdatukselle on ollut huutava tilaus, sillä Kiinan historian suurten kehityskulkujen pintapuolinenkin ymmärtäminen on päivä päivältä yhä olennaisempaa. Kiinan nousu kohti maailmanpolitiikan ydintä ei tule loppumaan ja nousun vaikutukset tuntuvat voimakkaina kaikkialla maailmassa. Historian, kulttuurin ja rikkaan ajattelutradition tuntemus on äärimmäisen tärkeää, mikäli haluamme ymmärtää alati vahvistuvan suurvalta-Kiinan toimintaa ja motiiveja.

Kommunistinen kansantasavalta on vain pintapuolisesti irrottautunut Kiinan historian syvistä rakenteista ja myös Paltemaa nivoo sen osaksi maassa vuosituhsia rullannutta dynastista sykliä: ”Kiinaa on aina johtanut harvanvaltaisesti pieni, erityiseen hallintofilosofiaan perehtynyt eliitti, joka on täydentänyt itse itsensä. Tämä eliitti on aina oikeuttanut asemansa opeilla, joiden mukaan sen tehtävä on ollut hallita muita kansasta heidän omaksi parhaakseen. Tasavalta – paitsi ehkä nykyisin Taiwanilla – ja kansantasavalta eivät ole olleet poikkeuksia tästä mallista niiden demokraattisesta tai kansandemokraattisesta retorikasta huolimatta.”

Matti Puranen, FM & YTM
Jyväskylän yliopisto